

2021 Jeugdgezondheidszorg op afstand, maar niet afstandelijk

Het Landelijk Adviesteam Corona JGZ is een jaar actief. Een mooi moment om te reflecteren en onze ervaringen op een rijtje te zetten: hoe de coronacrisis een versnelling van de 'jeugdgezondheidszorg op maat', zoals beschreven in de wet Publieke Gezondheid en het Landelijk Professioneel Kader, heeft gebracht en wat de geleerde lessen zijn voor een toekomstbestendige jeugdgezondheidszorg.

Situatie voor aanvang van de coronacrisis

Al een paar jaar voor de coronacrisis is de jeugdgezondheidszorg (JGZ) met de wijziging van de wet Publieke Gezondheid (wet PG) in 2015 een nieuwe weg ingeslagen. De wet PG legt het accent op 'jeugdgezondheidszorg op maat': voor elk gezin en elke jeugdige gepersonaliseerde zorg. Dat gebeurt in samenspraak tussen de JGZ-professional en de jeugdigen/ouders en is niet tevoren vastgesteld door de JGZ-organisatie noch door de gemeente. Zo staat dat letterlijk in het basispakket JGZ van 2015. In het Landelijke professioneel Kader (LPK) is vervolgens door alle landelijke JGZ partijen gezamenlijk uitgedacht hoe het nieuwe basispakket JGZ van de wet PG inhoud en vorm kon krijgen. Kern daarbij is dat, in overleg met jeugdigen/ouders, de JGZ-professional meer of minder zorg kan bieden:

De professional bespreekt samen met de jeugdigen/ouders in welke vorm een contactmoment plaatsvindt: fysiek bij het gezin thuis, fysiek op de JGZ locatie, op school, samen een stukje oplopen, telefonisch, digitaal of in een groepsverband. De professional bespreekt samen met jeugdigen/ouders, binnen de kaders van de organisatie en met inachtneming van de in het LPK genoemde leeftijden, de frequentie van de contactmomenten.

De professional bepaalt samen met de jeugdigen/ouders, met inachtneming van de richtlijnen, de inhoud van het contactmoment. Naast het ondersteunen van de jeugdigen/ouders bij het gezond en veilig opgroeien in de brede context van de leef- en leeromgeving ligt het accent op het verkleinen van de gezondheidsverschillen.

Voor het in kaart brengen van de opvoed- en opgroeisituatie kan de JGZ gebruik maken van verschillende methoden, zoals Samen Starten, SPARK, GIZ, EMOVO, SDQ en de Balansmeter. Voor hulp en ondersteuning van jeugdigen/ouders in kwetsbare situaties zijn bewezen effectieve preventieve programma's beschikbaar zoals VoorZorg, Stevig Ouderschap, Triple P, VVE en M@ZL.

Op landelijk niveau verloopt de samenwerking tussen de JGZ-organisaties onderling steeds beter. De JGZ-managers stemmen hun aanpak zo veel mogelijk gezamenlijk af. ActiZ Jeugd, GGD GHOR Nederland, het NCJ en de beroepsorganisaties AJN Jeugdartsen en V&VN jeugd werken waar nodig intensief samen. Zo is er een cultuuromslag gaande in de JGZ waarbij de JGZ-organisatie de richting bepaalt en

ruimte geeft aan de professionals om resultaat te behalen en rekenschap af te leggen. Kortom, er is steeds meer aandacht voor vakmanschap en zorg op maat.

Het begin van de coronacrisis

Toen de coronacrisis uitbrak en de gangbare fysieke contacten zo veel mogelijk beperkt moesten worden, was zorg op afstand mogelijk en was al uitgewerkt hoe dat inhoud en vorm te geven. Ook hadden de JGZ-organisaties op dat moment de beschikking over signaleringsinstrumenten en wetenschappelijk onderbouwde interventies voor jeugdigen/ouders in kwetsbare situaties. En de al langer lopende constructieve samenwerking tussen de landelijke JGZ-organisaties en met de geboortezorg maakte het mogelijk om snel een Landelijk Adviesteam Corona JGZ samen te stellen met korte lijnen tussen JGZ-professionals, JGZ-managers/hoofden, het NCJ en de geboortezorg. Het CPZ sloot hiervoor regelmatig bij ons overleg aan. Het adviesteam was bekend met en stond in nauw contact met de JGZ-praktijk en kon van daaruit de voortdurend wisselende landelijke RIVM richtlijnen vertalen in handelingsperspectieven voor de JGZ. Als een landelijke uitkijkpost ving het adviesteam vervolgens signalen en vragen op uit de praktijk waarop geadviseerd moest worden.

Eerste golf

In de eerste golf werd de JGZ overrompeld door de beperkingen en was alles nieuw. In eerste instantie ging de aandacht uit naar het adviseren over en het veiligstellen van die JGZ handelingen, die niet op 1,5 meter afstand uitgevoerd konden worden, zoals vaccinaties, gehoor- en visuele screening en lichamelijk onderzoek. En het adviseren over dat en hoe de zorg voor jeugdigen/ouders in kwetsbare situatie door moest en kon doorgaan. Ook riepen we op om de (betere) bescherming van de JGZ-medewerkers te waarborgen. Kort hierop werd de aandacht verlegd naar de sociale en psychische aspecten van de JGZ, omdat al snel bleek dat de meeste 'coronaschade', die jeugdigen en ouders ondervonden, betrekking hadden op de psychische en sociale gezondheid. Het Landelijk Adviesteam Corona JGZ deed daarbij dringend een oproep om extra aandacht te blijven hebben voor jeugdigen/ouders in een kwetsbare situatie en om ook de kinderopvang en scholen daarin te ondersteunen. Zij gaf suggesties hoe dit te doen en riep vooral op ervaringen met elkaar te delen. JGZ-professionals gaven ruimschoots gehoor aan die oproep.

Niet alle JGZ-organisaties waren even ver met het implementeren van zorg op maat. Die organisaties werden nu uitgedaagd om snel aan de slag te gaan met digitale werkvormen. En dat in een tijd waarin ook er ook sprake was van personele onderbezetting vanwege de inzet van JGZ personeel bij de coronabestrijding. Veel JGZ-professionals waren in aanvang bang dat zorg op afstand afstandelijker zou zijn dan fysiek contact. Al snel bleek echter dat ouders zorg op afstand lang niet altijd als afstandelijker ervaren. JGZ professionals belden ook regelmatig om te vragen hoe gezinnen de beperkingen de coronamaatregelen ervaarden. Waar nodig en mogelijk vonden en vinden nog steeds wel fysieke afspraken plaats. Eerder in gang gezette ontwikkelingen kregen een versnelling. Zo stelde Ingrid Staal de Balansmeter versneld beschikbaar, waarmee ouders zelf hun draaglast en draaglast kunnen afwegen en zo gericht om hulp kunnen vragen. Het NCJ zette de Balansmeter een

aantal keer in voor landelijke peilingen. TNO gaf de 'Do-It-Yourself Van Wiechenfilmmpjes', waarmee ouders zelf thuis de ontwikkeling van hun kind kunnen volgen, vervroegd beschikbaar, waarna bespreking met de JGZ volgde. Ook gingen ouders zelf hun kind zelf thuis meten en wegen.

Tweede golf

Tijdens de tweede golf konden veel zaken alweer anders, beter en sneller opgepakt worden. Daar was meer ruimte voor, enerzijds omdat men al meer gewend was geraakt aan de basisregels van handen wassen, mondkapjes op en afstand houden, anderzijds omdat minder JGZ-professionals werden ingezet in de bestrijding van de coronacrisis.

Niemand weet precies wat de gevolgen van deze coronacrisis op korte en lange termijn zullen zijn voor de nieuwe generatie. Ook is nog onbekend wat het effect is van het tijdelijk uitstellen van JGZ-contacten en het gaan werken met digitale contactmomenten. Vanzelfsprekend bestaan er ook nog geen instrumenten om de 'nieuwe kwetsbaren', die niet als vanzelf lijken te passen in onze alom bekende indeling naar sociaaleconomische status, op te sporen. Wel is zichtbaar dat spanning en stress oplopen door de langdurige sociale isolatie van jeugdigen/ouders en door de extra druk van thuiswerkende ouders in combinatie met thuisonderwijs vanwege de sluiting van kinderopvang en scholen. Er ontstaan oplopende gevoelens van eenzaamheid, neerslachtigheid en depressies. Steeds meer onderzoek en peilingen wijzen dat aan en diverse kenniscentra, instellingen en media komen met alarmerende berichten naar buiten.

Geleerde lessen

De JGZ doet wat mogelijk is om contact (op afstand) te houden met en ondersteuning te bieden aan iedereen die dat nodig heeft. Onder andere door intensieve(re) samenwerking met scholen en kinderopvang rondom kwetsbare gezinnen en jeugdigen die niet naar school kunnen, digitale voorlichting en platforms, digitale groepsbijeenkomsten met ouders in het kader van Centering Parenting, webinars over opvoeden ten tijde van corona, uitbreiding van digitale en chatmogelijkheden van de JGZ, etc.

JGZ is, net als Gezonde School, een van de partijen die mede invulling geeft aan het Deltaplan Jeugd, met name t.a.v. laagdrempelige mentale ondersteuning van jeugdigen/ouders, en aan het Nationaal Onderwijs Programma. Zo worden er in samenwerking met Steven Pont, ontwikkelingspsycholoog, filmmpjes voor jeugdigen en hun ouders gemaakt en beschikbaar gesteld voor alle JGZ organisaties. Ook wordt gekeken hoe de GroeiGids chat uitgebreid kan worden. Afgelopen weken hebben vele betrokken organisaties hard gewerkt om algemene voorstellen voor te bereiden. Deze zijn door VWS verzameld en voorgelegd aan o.a. een selecte groep jeugdigen zodat ook hun oordeel meegenomen wordt. Het is de bedoeling dat VWS eind maart/begin april een definitief plan presenteert. De uitwerking van het Nationaal Programma Jeugd vindt op een later moment plaats.

Hoe verder in de JGZ

Net als iedereen verlangen ook JGZ professionals naar een coronavrije samenleving zonder beperkende maatregelen. Tegelijkertijd is de omslag naar meer zorg op maat wat betreft de inhoud en vorm van de contactmomenten een cultuuromslag, die ook door vele JGZ professionals als een waardevolle verandering in de gebruikelijke JGZ ervaren wordt. Laten we blijven verbeteren en hiervoor de versterkte onderlinge samenwerking benutten en gebruik blijven maken van elkaars expertise en het vakmanschap van de JGZ professionals.

Het Landelijk Adviesteam Corona JGZ

Tinneke Beirens, Jeugdartsen Nederland (AJN)

Karin Boode, namens GGD GHOR Nederland & ActiZ

Yvonne Vanneste, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ)

Jacqueline de Vries Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland, vakgroep Jeugdverpleegkundigen (V&VN jeugd)

